

List s podobami za slovensko mladino s prilogo Angelček

Leto 54. * Ljubljana, septembra-oktobra 1924 * Štev. 9.-10.

Samko Cvetkov:

Po zaslugi!

Pa dejali, pa dejali
nam so mati,
da bo treba, da bo treba
krave gnati.

Pa zaspančki, poležančki
brž so vstali,
pa živino, pa živino
past so gnali.

Pa so pasli, jo napasli
so do sita,
k domu gnali, pripeljali
do korita.

Pohvalili tam pastirje
brž so mati
pa dejali, da bo treba
malce dati.

Oj, kdor vstane zjutraj zgodaj
— njemu kruha!
Kdor leži pa — niti kropa
za lenuha!

Jernucelj.

3.

a se človek nazadnje potolaži in pomiri in si prigovarja, da ni tako hudo... Saj, če treh zvonov ni, sta pa dva. In dvoje je vendar še več ko eno! Hahaha!

Kako sta rastla zdaj Zefa in Franceljček! Zlasti Franceljček. Teknil mu je posebno kruh, ki si ga je zdaj lahko privoščil tudi v imenu Tone, ker je ni bilo. Lica so se mu rdečila in mu šla narazen še dolj v spodnjem obrazu, da ga je kar zalivalo. Bil je že skoraj okoren in je težko sopel in zaostajal za Zefo, ko sta hodila od hiše do hiše. Toda poleg je hotel biti vedno. In če je bila boljša hiša, se je tembolj s težavo ločil od nje; če je bilo pa slabše, je tembolj silil naprej. Kadar so bili pri Zavrátarju dobri žganci, je pošepnil Zefi:

»Zefa, ostaniva še en dan!«

Zefa je vprašala: »Zakaj?«

»Zato, ker so žganci.«

In sta ostala še en dan. —

Ko pa pri Blažutu potem niso bili žganci, ampak le sok, je drugi dan tiščal v Zefo:

»Zefa, pojdiva h Kosmu!«

»Zakaj?«

»Zato, ker so tam klali.«

In tako sta šla h Kosmu, kjer so klali. Tam sta čakala na očeta kar tri dni, to je en dan več ko po navadi. Sevè: pri klobasah! Ah! Franceljček! Ta fant debeli!

Tako se je počasi pozabilo. Saj je Franceljček doraščal in bil v obraz vedno bolj podoben nekdanji Toni. Hahaha! Tako sta bila zdaj Tona in Franceljček samo eden. In enega se ljudje ne naveličajo tako hitro, kot bi se dveh.

Spet se je Jernucelj smejal in je natezal usta preko kočnika. Rekel bi, da je bil kakor kdaj poprej. Le, ako si ga prav dobro opazoval, si mogel zapaziti, da mu smeh preide hitreje ko kdaj poprej. In tisti »hahaha« tudi ni bil več tako mehak kakor njege dni.

No, pa ljudje ne ogledujejo takih stvari tako natanko. Zato tudi niso zapazili izpremembe na Jernucelju in so rekli:

»Jernucelj je spet vesel, kot je bil. In svoja dva ima zdaj toliko rajši, ker sta samo dva.«

Šival je tiste dni v Žobejevem mlinu. V Žobejevem mlinu pa imajo veliko otrók. Nekateri so nekoliko večji ko Franceljček, drugi pa nekoliko manjši. Ker je bilo pomladi, in so ljudje že delali na polju, je šla Zefa tudi na njivo in je pomagala. Franceljček je pa skakal z Žobejevimi otroki ob potoku, kjer so rastle po bregovih kalužnice z rumenimi cve-

tovi. Te cvetove so otroci trgali in jih metali v strugo. Tam daleč kje gori si vrigel cvet v vodo, in voda ga je nesla kakor ladjico navzdol — dokler ga ni prijel vrtinec doli ob »grabljah«. In le redko se je zgodilo, da bi bila katera ladjica smuknila brez ovir mimo dveh klinov; navadno se je zadela in — potegnilo jo je v globino. Če se pa ni, potem so otroci zagnali vpitje in občudovanje tistemu, čigar ladjica je imela tako srečo.

Pa ravno Franceljček je imel srečo, da je pripravil svojo ladjico že drugič in tretjič neovirano skozi kline. To mu je bilo v tako veselje, da je postal naposled objesten in je kar grabil cvetove in jih metal v vodo in se hvalil, da bo spet — pa da bo spet!

Pri tem je pa malo pazil na breg, ki je bil ponekod strm in razmočen. In tako mu je nekje zmanjkalo stopinje in je zdrknil v strugo. Spomladi so pa ob Žobejevem mlinu vode precej globoke in deroče — — —

Otroci so zavpili in drli domov. Na klic so pritekli ljudje s polja, Jernucelj pa iz hiše. Jernucelj — bos, golorok in brez klobuka: ták je bil takrat.

»Kje? Kje?«

Migal je z ustnicami in ni mogel spraviti iz sebe različne besede.

Ljudje so tekali ob strugi gor in dol in vsi zmešani izpraševali drug drugega in se zaletavali drug v drugega... Potem šele je nekdo zapazil, da doli pri »grabljah« voda čudno vre in se kopiči... Nekaj se je potapljalo tam ven in noter. Enkrat je prišlo na površje kakor roka, enkrat kakor noga, enkrat kakor glava...

»Franceljček!«

Jernucelj je zavpil in planil v vodo. Ujel je fanta, prižel ga nase in splezal ž njim na breg. Toda takoj se je vedelo, da ne bo dobro. Glava se je Franceljčku majala na vratu, in roke so bingljale navzdol. Oči pa kar ni hotel odpreti, četudi so ga klicali in tresli ter jokali nad njim. Nazadnje ga je Jernucelj — bos in golorok kakor je bil — odnesel domov. Ko ga je nesel skozi vas mimo Zrimca, je zatulil in kolena so se mu pošibila, da so ljudje mislili, zdajdaj se bo zgrudil. Zgrudil se pa ni. Toda — težko breme je bilo to. To je bil drugi!

4.

Po tistem smo mislili, da ga ne bo več — namreč Jernucelja — k Žobeju. Stroj je molčal v kotu pri oknu. Na njem je bilo še blago, zataknjeno v bodáč, kakor ga je bil pustil Jernucelj tisti hip, ko so bili otroci zavpili o Franceljčku. Na klopi je še ležal vatel in kreda in gladilnik in škarje. Blago prav tako. Nekateri kosi so bili urezani, drugi še nedotaknjeni. Na klinu je visel Jernuceljev klobuk in kamižola; pod klopjo pa ležale coklje. Le njega — Jernucelja — ni bilo od nikoder.

Dokler niso pokopali Franceljčka, se je zdržal in ni poskusil kapljice. Ko je pa prišel od pogreba, ga je premagalo pred Zrimcem... Pred vrati — so pravili — je še obstal, preden je pritisnil na kljuko in zajokal in se zvil sam vase v bolečini. Potem si je šel z roko preko čela, kot bi si hotel dati poguma, in je vstopil. Da bi ga ne bilo pred gosti sram meh-kobe, se je zasmejal široko v Zrimca in rekel:

»Ti Zrimec, ali veš, kaj pomeni to: Bom, bom, bom —? Nič ne veš, ko nimaš otrok. Ali jaz —! Bom, bom, bom... To se pravi, da je zdaj samo eden!«

Zrimec ga je razumel, in drugi tudi. In Zrimec je šel in postavil predenj merico.

»Hahaha!« se je zasmejal Jernucelj in jo nagnil, da izpije.

V tistem je pa vstopila njegova Zefa. Vsi so umolknili. Zefa je bila v zadregi. Za hip je obstala v vratih, potem pa stopila med ljudmi prav do očeta in ga prijela za roke:

»Oče, zdaj pa pojdiva. Od Žobeja so prišli, da pridite šivat.«

»Od Žobeja so prišli?«

Ko se je spomnil Jernucelj Žobeja, mu je prišlo v spomin vse, kako in kaj je bilo ob Žobejevem mlinu. In ga je zvilo, da je sedel na stol in se prijel za glavo.

»Oče, kar pojdiva!«

Vstal je in se dal voljno odpeljati. In vsi v hiši, tudi Zrimec, so molčali.

V vratih se je obrnil in rekel proti Zrimcu:

»Ti Zrimec — ali sem plačal? Povej!«

»Plačal!« je pritrdil Zrimec.

In tudi drugi so prikimali: »Plačal!«

Potem ga je Zefa peljala naravnost k Žobeju. Opotekal se je, pa ni bil pijan. Ob cesti je sedel na kamen in naslonil komolec na koleno in obraz v dlani in je težko dihal. Nazadnje je vstal in je rekel:

»Zefa, tako sem premislil, da te bom izučil v šivanju. Nekaj te bom naučil jaz, nekaj ti bo pa pokazala Remškova iz grape. In potem bova pisala stricu v Ameriki, da bo poslal, da si boš kupila stroj. In boš z menoj hodila in boš šivala: ti za ženske, jaz za moške. In boš pazila name, kakor angel varuh na človeka. Hahaha!«

Hotel je zategniti usta preko kočnika, pa ni šlo niti do polovice. Zakaj ta njegov otrok — Zefa — se je bila sključila pred njim v dve gubi, kar je zapazil šele zdaj. Roko si je tiščala na usta in med prsti ji je sililo na dan kakor nekaj rdečega... Kri! — Za vsem tem pa njen suhi in bleđi obraz! Obraz, ki je bil — četudi še mlad — v tem trenutku podoben obrazu rajnke Marjete — Bog ji daj dobro na onem svetu! — in ki je bila umrla za sušico.

»Kaj ti je, Zefa?« je kliknil oče in ji odtrgal roko od ust. Za prsti se ji je potegnila rdeča sluz... In še bolj grozna bi bila, da si ni hitro z drugo roko poiskala robca in si obrisala krvavo sled z ustnic...

»Peče me. Tu notri.«

Pokazala je na prsi. Seveda! Saj je rajnko Marjeto tudi tako. O ti moj Bog, ali se mar prijema rja že tudi tega velikega bom, bom, bom? In ravno je mislil Jernucelj, da bo šivala in da mu bo kakor za angela varuha... Hahaha!

Pri Žobeju so se čudili, kako se more Jernucelj smejati in veselo govoriti, ko pride pravzaprav od pogreba. Seveda, ker niso vedeli, kako mu je znotraj. Znotraj —!

(Konec.)

Zanimive pripovedi profesorja Silvestra.

5. Kakšna bi bila zemlja brez solnca.

(Konec.)

Poparjeni so odšli ljudje ob tem odgovoru bistroumnih učenjakov, vendar še niso obupali. »Čakajte!« so rekli, »če nimamo vode, da nam pomaga, bomo pa poizkusili z vetrom. Naredimo velikanske mline na veter in ti nam bodo dali moč, da bomo spravili v tok kolesa in turbine, ki so potrebne za proizvodnjanje in napeljavo elektrike in plina.«

Že so hoteli med njimi nekateri ugovarjati, zlasti kovači in tesarji, ki so bili določeni, da naredé mline, češ: »Pojdimo rajši vsi kot pa le nekateri na delo!« — vendar so jih drugi brž pomirili, in tako so pričeli z delom za mline na veter. — A kaj hočete? Pregovor pravi: Če se enkrat človeka prime smola, se ga rada dolgo drži. In tako je bilo tudi tedaj na svetu z ljudmi.

Mlini so bili res kmalu izgotovljeni, toda vetra ni hotelo biti od nobene strani. Nestrpno so čakali ljudje nekaj dni v nadi, da morda le zapihajo ugodni vetrovi jutri, ker jih ni bilo danes. Pa dan za dnevom je minul, in vetra, še celo vetrca ni bilo od nikoder. In spet ni kazalo drugega kot to, da so se napotili ljudje k učenjakom, vprašat jih, zakaj ni ugodnega vetra uprav zdaj ne, ko so oni pripravili mline na veter.

Učenjaki pa so — skoraj že nekam osorno — odgovorili: »Spet je krivo solnce, oziroma ste krivi vi sami, ker se ne pobotate s solncem in z Bogom in z delom. Solnce namreč več ne ogreva zemlje. Ker se pa zemlja enakomerno ohlaja, se ohlaja enakomerno tudi ozračje. Ker pa je zrak povsod enakomerno hladan, ni nobenih vetrov. Veter namreč nastane le na ta način, da se gorke plasti zraka dvignejo nad in preko hladnih plasti. Če se to vrši hitro, tedaj nastanejo močni vetrovi in celo viharji, če se pa vrši to polagoma, pihajo le rahli vetrovi. Veter namreč ni drugega kot medsebojna zamena hladnega in toplega, mrzlega in vročega zraka.«

Zdaj so postali ljudje čemerni in jezni. Drug nad drugim so se jeli pritoževati in hudovati. Kajpada ni hotel biti nihče kriv vseh teh ne-zgod. Tako je rastla med ljudmi jeza in nevolja vedno bolj vsepovsod od dne do dne. A vsa jeza in nevolja ni ljudem nič pomagala. Solnca ni hotelo biti, zemlja je pa izgubljala vedno bolj svojo toploto in plodovitost. Ni hotelo biti ne trave, ne zelišča. Tako so umirali ljudje in živali od lakote. Pa tudi mraz je vse stvari davil. Tudi so počasi zamrz-nile vse reke in morja, tako da ni bilo mogoče dobiti — če bi se sploh dobila od drugod — od nikoder nobenih živil. Vse stvarstvo je bilo na tem, da zamrje. Število mrličev je naraščalo od dne do dne. Jok in stok se je glasil po vseh naselbinah. Že se je zdelo, da bo nastopil drugi

vesoljni pomor, ko ne bo ostal nihče izmed živih več pri življenju. Toda, ko je bila sila najhujša, je bila tudi pomoč božja najbližja.

Sredi ljudi je namreč vstal moder mož in jim govoril približno takole: »Ljudje božji, vrnimo se k Bogu in k delu, in oboje nam bo v blagor. Božji volji smo se uprli, ko smo hoteli živeti po svoji volji brez dela. Zato je treba, da potolažimo božjo jezo. V molitvi in spokornem delu se vrnimo k Njemu, in videli boste, da se nas usmili. Spet nam pošlje ljubo solnce, in prijetno nam bo kot takrat, ko smo še pridno delali, pa nam je tudi solnce pomagalo po volji božji pri našem delu.« •

Še bi bil mož govoril, toda srca so bila postala mehka in skesana že v trpljenju. Kot en mož je zaklicala vsa množica:

»Da, grešili smo. Hudo smo storili, žalili smo Gospoda. Naj se nas usmili! Oh, naj nam vrne toplo solnce!« — —

In Bog je uslišal njih klice. Ni preteklo par dni, pa se je prismejalo izza gor solnce, vse lepo in kakor novo. Oj, kakšno veselje je tedaj zavlada med ljudmi! Vsakdo je hitel na svoje delo in hvalil dobrega Boga in toplo solnce. Vsa narava je vstala k novemu življenju. Vse je prešinila nova moč. Bilo je ljudem in živini in mrtvi naravi, kot da je vstala iz mrtvega groba k novemu življenju.

»Glejte otroci,« je končal naš profesor to pripoved, »takšna je zemlja po solncu in takšna bi bila brez solnca. Zato se solnca ne bojte! Le bodite Bogu hvaležni, da nam ga vsak dan pošlje, in za njim pojdite, kjerkoli sije! Italijanski pregovor pravi: Kamor ne pride solnce, tja pride zdravnik. Pa o tem vam bom še posebej prilično kaj povedal.«

Otroci smo se zahvalili in odšli na toplo solnce, v nadi, da se kmalu spet snidemo pri starem gospodu, ki nam je znal tako umno raztolmačiti raznovrstne skrivnosti narave.

Podpolkovnik Jernej Andrejka-Livnogradski:

Kaj so kosi peli.

Moj oče je modroval, da so mu črešnje najljubše takrat, kadar visijo v svoji nepokvarjeni rdeči ali v črni opravi kakor kraguljčki na črešnjevih vejicah. Mi, mali paglavčki, ki smo stali okoli njega in poslušali to in drugo njegovo modrovanje, pa nismo bili njegovega mnenja. Komaj so se namreč začele črešnje rdečiti, smo bili urnih nog kakor veverice že na visokem črešnjevem drevesu. A vendar ne prvi. Prehiteli so nas črni kosi, ki so jim šle črešnje zelo v slast. Takrat smo se bliže seznanili s temi rumenokljuni, ki so nam bili zelo všeč. Radi bi jih bili ujeli, a bežali so pred nami vrh

visoke črešnje in slednjič odfrčali v bližnji gozd. — Sklenili smo potem, da dobimo takega ptiča na vsak način v svojo last, namreč da ga ulovimo v gnezdu, ko je še mlad in neizkušen. V to svrho smo se napotili nekega spomladanskega dne v gozd. Pot nas je peljala čez Pehčanijo in Jasen v Veliki vrh. Tam smo našli v temni hosti kosje gnezdo s tremi še golimi mladiči. Utegnili bi biti godni šele v štirinajstih dneh. Zaznamenovali smo to mesto ter se vrnili v isti smeri proti domu. Razume se, da smo si tudi to smer dobro ohranili v spominu.

Čez štirinajst dni smo spet obiskali svoje prijatelje v Velikem vrhu. Že od daleč smo čuli, kako stari vabijo mladiče, naj se izpeljejo in izleté na visoka drevesa, a mladi neizkušeni kosi še niso bili dosti pametni, da bi bili uvideli, kakšna nevarnost jim preti: počakali so nas v gnezdu.

Trije bratje smo bili. Vsak je vzel enega in ga trdo tiščal v roki, da mu ne uide. Naše veselje, da imamo kose, je bilo nepopisno. Pa kakor ni rože brez trnja, tako se je tudi naše veselje kmalu izpremenilo v strah in grozo. Sivi oblaki na nebu, ki so nas spremljali na poti v Veliki vrh, so se stemnili v grozovito črno prikazen. Začelo je strašno grmeti in se bliskati, strele so švigale in udarjale v visoka debla, dež je lil kakor iz vedra, a junaki s kosi v rokah, do kosti premočeni, smo korakali veselo dalje čez hribe in doline, čez drn in strn. Prišedši do globokega gorskega jarka, kjer je voda že precej visoko narasla, je bilo treba previdnosti. Brat Pavle je imel smolo, padel je v vodo. Da si pomaga z obema rokama, je moral izpustiti kosa, ki ga je držal v desnici. Zdaj se je pokazalo, da je bil kos že zadosti goden. Zletel je na bližnjo smrečico in se skrnil pod košatimi vejicami. Stara, ki sta nas na poti obletavala in vpila, naj jima vrnemo ugrabljene mladiče, sta oproščenega kosa sprejela z veselim žvrgolenjem in cvrčanjem, mi pa smo z dvema kosoma nadaljevali pot proti domu.

Zdi se, da je božja previdnost razsodila: pustila je rediteljem enega, nam pa dva kosa, dobro vedoč, da sta v dobrih rokah in da se jima ne bo godilo slabo. In res, Pavle, ki je imel zdaj prazne roke, je nabiral črve deževnike že kar med potjo za kosovo večerjo. Ko smo prišli domov, je solnce že zatonilo. Napitali smo kosa in ju dali potem spat v kletko.

Drugo jutro se je zbralo vse polno otrok in odraslih okoli obeh novakov. Vsak je hotel vedeti najbolje, kako treba kose negovati in kaj najrajši zobljejo. Naša kosa sta dobivala izprva črve, za pojužnik včasih črešnje, zobala pa sta rada tudi krušne drobtinice in zrnje ter pila vodo. Oba sta bila samca. Vidno sta rasla, bila zelo poslušna in dovzetna za žvižganje. Če si jima žvižgal: »Naprej zastava slave«, sta obrnila glavicí in mirno poslušala. Zdelo se je, da jima ta pesem zelo ugaja. In glej čudo! Pozimi sta jo že sama žvižgala v veselje vseh hišnih prebivalcev.

Pripotovala pa je branjevka v hišo — one vrste ženska, ki mislijo povsod le na svoj dobiček. Slišala je kosa peti: »Naprej zastava slave!« ... Čudila se je izprva, potem pa vprašala, če je kateri kos naprodaj?

Prodali smo ji enega kosa za deset tedanjih goldinarjev. Branjevka je nesla tega nenavadnega pevca v Ljubljano in ga tam prodala trgovcu za dober dobiček. Ta je pa tudi dobro ukrenil, obesil je kletko s kosom na steno pred svojo trgovino. Kos je prepeval tudi tukaj svoj: »Naprej...« in vsakdo, ki je šel mimo, je obstal in občudoval to nenavadno, patriotično kosovo petje. Radovedneži pa so vstopali tudi v trgovino in zahtevali podrobnih pojasnil o tem redkem rumenokljunu. Umevno je, da je prišel pri takih prilikah tudi trgovec na svoj račun, ker vsak teh radovednežev je tamkaj kaj kupil, že zato, da je nasitil svojo radovednost ob tem ptiču.

Ostal nam je zdaj še en kos. Oglasila se je spomlad. Vratca pri kletki so bila odprta, okno v izbi tudi ni bilo zatvorjeno. Vigred je vabila vsako živo bitje v vstajajočo naravo. Ni bilo torej zameriti soprebivalcu in narodnemu pevcu, da nas je zapustil brez slovesa in izletel v prosti ptičji svet. Potikal se je potem še nekaj časa po vrtu. Ker pa ni dobil tam nobene družice, se je preselil v bližnji gozd. Kmalu potem smo opazili našega begunca v družbi izvoljenke, katero je razveseljeval s svojim: »Naprej...«, ki si ga je prisvojil v ujetništvu.

Izvedeli smo pozneje tudi za njegovo gnezdo. Toda nismo se ga dotaknili, češ, naj le vzgaja sam svoje mladiče po znanem izreku: »Kakor so stari peli, od njih mladiči glas so vzeli!« To se je tudi uresničilo. Slišali smo prepevati kose še več let potem po vrtih in gozdih našega okoliša našo lepo narodno himno.

Josip Vandot:

Petriha.

Že včeraj si je bil napravil Petriha svojo torbo. Prav do zadnjega kotička si jo je bil napolnil. A danes jo je kar vrgel na hrbet. Naglo se je poslovil od gospodinje in je stekel na ulico. Hitel je skozi mesto in se je ustavil šele daleč zunaj na samotni cesti. Kroginkrog se je ozrl. Ko je pa videl, da je popolnoma sam, je dvignil klobuk, pa zavriskal: »Juhuhu!«

Pa je imel popolnoma prav, da je vriskal. Konec je bilo šole, in počitnice so se smejale vseokrog. Krasno spričevalo je imel Petriha v žepu, krasno, da nihče podobnega. Drugo gimnazijo je bil dovršil, prav lepo jo je dovršil. Zdaj pa gre proti domu. Oče in mati bosta vsa vesela in srečna, ko jima pokaže tisto lepo spričevalo. In bratec in sestra bosta vriskala, ko zagledata Petriho, ki je postal že tako velik in učen gospod. Hej, to bo veselje, ko pride domov! — Seveda daleč je še do doma. Pet

dobrih ur mora dobro meriti cesto, da pride do doma. A kaj to! Samo, da so počitnice, te lepe počitnice, pa bi še kdo mislil na dolgo pot!

»Juhuhu!« je zavriskal Petriha še enkrat in se spustil vnovič v tek. Cesta je bila prašna, in solnce je že precej pripekalo s sivkastega neba. A Petriha je hitel venomer, da je bil že ves zasopljn. Znoj mu je pričel teči s čela, in zato se je moral ustaviti, da se nekoliko oddahne. Obstal je pod širokim drevesom in si obrisal znoj z obraza.

A tedaj je Petriha kar naenkrat poskočil. Tlesknil je z rokami in se zasmel. Z obema rokama je dvignil klobuk in ga gledal, gledal. Oči so se mu svetile, in ves obraz se mu je smel. — »Klobuček, hej, klobuček!« je rekel Petriha in gledal neprenehoma na klobuk. »Kako si lep, klobuček! Pa kako si gosposki! Hej, klobuček, ti moj klobuček!«

Pa je Petriha spet poskočil v svojem veselju in zavriskal. Hm, pa je bil resnično gosposki tisti klobuk. Lepo okrogel je bil; ravno tak je bil, kakršne nosijo v mestu samo veliki gospodje. Podaril mu je tisti klobuk sam gospod, ki je služil pri sodišču in je stanoval v mestu pri sosedovih. Lepo se je zahvalil Petriha gospodu in je bil ves rdeč vsled te velike radosti. Kako li ne? Saj Petriha bo zdaj tudi gospod, če si dene ta krasni klobuk na glavo. V domačo vas pride. Lepo pojde pokonci skozi ulice. Pa ga bodo srečevali vaški paglavci. Kar zijali bodo vanj in se mu odkrivali. »Oj, dober dan, gospod Petriha!« bodo pozdravljali in strmeli. »Dober dan, gospod Petriha!« — On pa se bo muzal in se odkrival na vse strani: »Dober dan, prijateljčki! Bog daj, Bog daj!«

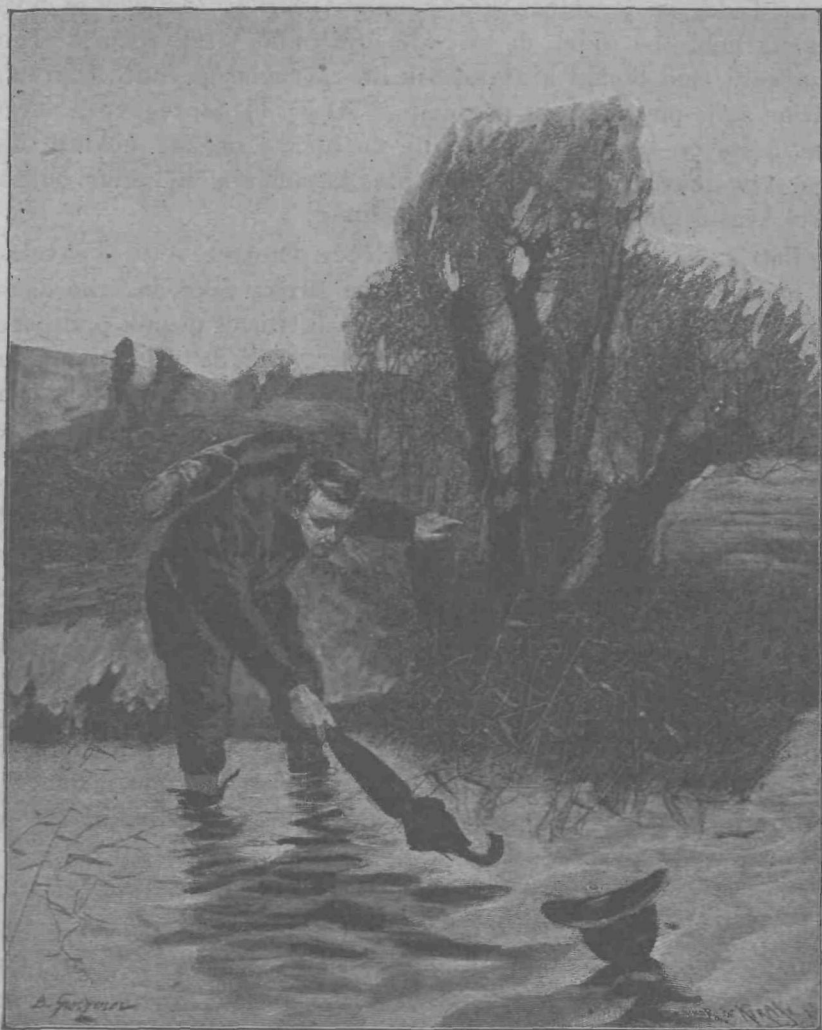
Pod drevesom je Petriha kar skakal v svoji srčni radosti. Neprenehoma je gledal in božal svoj krasni klobuk. Znoj mu ni več tekel z obraza, pa tudi zasopljn ni bil več. Zato je stopil naprej po prašni cesti. Neprenehoma je vrtel svoj krasni klobuk in ga gledal, gledal. Na ves glas je prepeval in stopal naglo naprej. Že davno je bilo zatonilo belo mesto v daljavi. Vseokrog je počivalo zeleno polje sredi žgočih poletnih žarkov. Vse je bilo tiho; samo odnekod se je oglašala ptica pivka in klicala glasno v poletni dan svoj žejni: »Piv—piv—piv...«

A Petriha se ni zmenil za polje in za ptico pivko. Šel je dalje in se zatapljal v svoje misli. Glej, kmalu pride domov. Lepo odpre vrata in stopi v vežo. Nemara bo sedel ondi oče v veži ali pa še celo mati? Zagledata tujegega gospoda, pa se skoraj prestrašita. Naglo vstaneta, pa bosta oba v zadregi. — »Bog daj dober dan, dragi gospod!« porečeta. »Tako in tako je, gospod... Pa kaj bi radi, dragi gospod?«

Pa se bo zasmel Petriha, zasmel na ves glas. — »Pa kaj me ne poznata več, oče in mati? Kar poglejta me! Ali nisem resnično vaš Petriha?«

Pa se bosta začudila oče in mati in ga šele zdaj spoznala. »O, raca na strehi, o, koklja na vodi!« bo rekel oče in se še vedno čudil. »Ti si, Petriha? Pa si resnično ti? Pa kdaj si postal tako velik gospod? Pa ti je dal znabiti sam minister tisti lepi klobuk? Kdo naj te spozna, Petriha, kdo — te vprašam? Raca na strehi, o, koklja na vodi...«

In Petriha se smeje, samo smeje. Pa prideta iz sobe bratec in sestrice. Zagledata gospoda in se kar stisneta v kot, ker ju je sram in strah. A mati ju prime za roko in ju pelje pred velikega gospoda. — »Poglejta ga, poglejta ga!« poreče mati. »Petriha je ta veliki gospod. Kar lepo mu dajta rokico! Petriha je, naš Petriha, in Petriha je že velik gospod...«

Petriha je pričel žvižgati na prašni cesti. Srce se mu je smejalo, ko je mislil svoje lepe misli in je gledal na svoj krasni klobuk. Cesta je krenila k reki, ki se je vila počasi in široko skozi nepregledno polje. Polahkoma in potihoma je pljuskala ob nizki breg, ki je bil porastel z nizkim grmovjem in s šibkimi vrbami. Solnce je stopilo že nasred neba, in vročina je pritiskala, pritiskala vedno huje. Petrihi je lil pot z obraza, in

oči so ga že kar ščemele. A Petriha se ni ustavil, da si odpočije. Čvrsto je stopal naprej in se je smehljajal neprenehoma. Glej, ondi doli se že dvigajo domači grički; tam se že sveti visoki zvonik domače vasice. Še uro hoda, pa bo Petriha doma. Oj, čez kratko uro bo že vriskal pred rodno hišico in bo stiskal staršem roko!

Petriha je krenil s ceste ob stezi, ki je vodila ob široki reki preko planjave. Tedaj se je solnce kar naenkrat skrilo. Začuden je pogledal Petriha na nebo, pa videl, da se valé črni oblaki izza obzorja. Tuintam se je zasvetil med oblaki kratek blisk, in zagrnelo je votlo in pretrgano. — Petriha se je popraskal za ušesom. — »O jejl!« je izpregovoril. »Nevihta prihaja... Pa bo treba dobro stopiti, če hočem ubežati nevihti. Kaj mi pomaga lepi dežnik? Obrne ga nevihta, in nemara mi veter odnese še celo moj krasni klobuk. Teci, teci, Petriha!«

In Petriha se spusti v tek preko molčeče planjave. A že je zavela prva sapica nad zemljo. Zapljuskala je površina široke reke, in vrbe na bregu so zašumele. — »O jejl!« je zaklical Petriha in stisnil dežnik pod pazduho. Pričel je teči na vso sapo po stezi, ker je slutil, da pridirva zdajpazdaj strašna nevihta. In res — kar nenadoma je završnilo nekaj okrog njega in zašumelo: »Fiv—fiv, Petriha!« — Tako je završnilo, in Petriha je kar razločno slišal, da mu nekdo kliče: »Fiv—fiv, Petriha!«

Petriha se je začudil, da je kar obstal. Poslušal je z odprtimi usti in je gledal okrog sebe. Pa ni videl nikogar daleč naokrog. Samo slišal je razločno, kako žvižga nekaj v zraku in kliče: »Fiv—fiv, Petriha! Klobuk—klo—buk...«

Prestrašil se je Petriha, da so mu stopili lasje pokonci. A tisti trenutek je završnilo v zraku tenko in visoko: »Fiv—fiv...« Zagrabilo je Petriho in ga je skoraj zasuknilo. Sapo mu je zaprlo, da se ja kar zgrabil za prsi. Krasni, okrogli klobuk mu je sfrčal z glave in je poletel naravnost na reko. Petriha je videl vse to. A iz samega strahu ni mogel premakniti nog. S široko odprtimi očmi je gledal za klobukom, ki ga je odnesel veter na nemirno vodo.

Naposled se je vendarle vzdramil. — »Ovbe!« je zavpil in skoraj zajokal. »Moj lepi, gosposki klobuček!« — Stekel je do brega, da bi zagrabil klobuk z rokami. Z dežnikom ga je hotel doseči, a klobuk je bil že predaleč. Pa se ni Petriha kar nič pomišljal. Stopil je v vodo in jo pričel bresti. Že je skoraj dosegel z dežnikom klobuk — a tedaj je završnilo spet na vso moč okrog njega: »Fiv—fiv... klobuk, klobuk...«

Petriho je skoraj prevrglo v reko. V zadnjem trenutku se je še zgrabil za bičevje. Ko pa se je spet dvignil, je zagledal svoj gosposki klobuk že daleč doli sredi šumeče reke. Pa je izprevidel, da ga ne doseže nikoli več, oj, nikoli več...

Petriha je zatarnal in se je prijel za glavo. Joj, pa se ne bo mogel izkazati doma, prav nič se ne bo mogel izkazati. Norčevali se bodo iz njega — češ, glejte ga Petriho! Tako je reven in siromašen, da si ne

more privoščiti niti klobuka. Kakor ciganček je prišel domov — bosoglav in moker. Pa pravi, da postane gospod, kakor so v mestu gospodje. I, glejte! Pa ne premore niti klobuka, niti umazanega klobuka ne. Saj pravimo — ta Petriha, ta nesrečni Petriha!

In Petriha se je razjokal v svoji nesreči. Gledal je za klobukom, ki je plaval naglo po razpenjeni reki. Kakor črna pika je že bil, oj kakor črna pičica — in potem je kar naenkrat izgínil... Petriha je zajavkal in je stopil iz mrzle reke. Tarnal je, da je prevpil vihar, ki je tulil preko planjave vedno huje. A hipoma se je zablísnilo, da je vzelo vid. Zagrmelo je, da se je potresla zemlja, in iz črnih oblakov se je ulil gost dež.

To je predramilo Petriho. Hipoma je pozabil na gosposki klobuk in na svojo boleost in na svoj obup. Spustil se je v tek in je letel skozi gosto ploho — premočen do kože. Ves premražen in zasopel je prišel do domače hiše in je stopil v vežo. Z njega je kar curljalo, ko je otepal z rokami po obleki. Zagledala ga je mati in je pričela sklepati z rokami. Naglo je prinesla suhega perila, in Petriha se je moral takoj preobleči. Vesel ga je bil oče zlasti še, ko je pokazal Petriha svoje dobro spričevalo.. Pa tudi bratec in sestra sta bila vesela, da sta kar skakala okrog njega.

Pa se je namuznil oče in je rekel: »Hm, zdelo se mi je, da prineseš dobro spričevalo. Pa sem ti kupil zadnjič na sejmu nekaj lepega. Hm, zato sem ti kupil, ker zaslužiš. Saj si bil priden vse leto in si se učil tako dobro.« — In oče je odprl skrinjo. Vzel je iz njega nekaj, v droben papir zavitega. »Poglej, Petriha!« je nadaljeval oče in se je še vedno muzal. »Ali vidiš? To sem ti kupil, ker si tako priden.«

Petriha je razvil naglo papir in se je zasmeljal v velikem veselju. V roki je držal nov klobuk. Ves žametast je bil in tako mehak in gladek kakor svila. — »O, jej!« se je razveselil Petriha, da je kar poskočil. »Kako krasen klobuk! Kako lep klobuček!«

Pa se je domislil tistega okroglega, gosposkega klobuka, ki mu ga je bila odnesla široka reka. In domislil se je tudi, kako trd je bil tisti klobuk. Kakor železna čelada je tičal na glavi in ni se dal upogniti niti za pičico. In če je udaril z pestjo nanj, je zabobnel votlo kakor boben. Petriha je gledal zdaj svoj novi žametni klobuček, in kar naenkrat je prasnjal v smeh. Začudena sta ga gledala oče in mati pa tudi bratec in sestra sta se čudila. Pa je povedal Petriha zgodbo o svojem okroglem, gosposkem klobuku. O vetru je pravil, ki je zavrísnil: »Fív—fív« — pa je vrgel v reko tisti gosposki klobuk.

Smejal se je Petriha, od srca se je smejal in se je tolkel z rokami po kolenih. »O, kako sem bil neumen, ker mi je tako ugajal tisti klobuk!« je govoril in se smejal. »Neroden je bil kakor železna čelada in okrogel kakor materin pisker. Če sem udaril s pestjo nanj, je zabobnelo iz njega: bum — bum — bamber — bam...«

Na ves glas se je smejal Petriha. Smejala sta se tudi oče in mati. Pa tudi bratec in sestra sta se smejala. Tolkla sta se po kolenih in govorila za Petriho: »Bum — bum — bamber — bam...«

Tisti klobuk je vrgla čez tri dni reka na breg. Našel ga je tam kmet in se ga je razveselil. Sredi njive, posejane s prosom, ga je nataknil na kolec. Strašil je tam vrabce tisti gosposki klobuk. Grdo jih je strašil, da so vrabci kar kričali v svojem strahu. Skrivali so se za mejo in so se spogledavali. Kajti strah jih je bilo v grešnih srcih, pa se niso upali blizu prosa, res niso upali...

Fran Govekar:

Voda, voda!

(Pesem v prozi.)

Kakor daleč seže oko, sama puščava, žareč pesek... Nobenega drevesa, nobenega grmovja, nikjer zelene vejice.

Kakor rdeča, žareča krogla stoji solnce sredi nebesnega oboda in pripeka ter žge, da se zdi, kot da je vsa zemlja in nebo v plamenu.

Ogenj na nebu, ogenj na zemlji... Nad razbeljenim peskom se vidi neko tresenje, migljanje, kakor bi plavalo v zraku tisoč in tisoč brezbarvnih plamenčkov. In to migljanje in tresenje je edino, kar se giblje, kar živi v tej mrtvi tišini, v tej mrtvi zemlji brez življenja.

Brez življenja?...

Ali se ne prikazuje tam daleč na vzhodu, kjer se žgoči, migljajoči pesek in žareče nebo strneta v eno samo ognjeno morje, ali se ne prikazuje tam nekaj temnega? Zdi se, kot da je prilepljeno in prikovano na zemljo. A vendar se giblje, vedno bolj se bliža, raste... Prikaže se bitje, ki ima glavo, roke, noge.

V sredi puščave — človek! Ogrnjen je z rjavim plaščem, v roki ima palico, z drugo roko pa si senči obraz... Zasopljn, omahujočih, trudnih korakov stopa po vročem pesku. Vanj se udirajo njegove noge malone do kolen. Iz plašča pa zre obraz, bled, prepaden, razjeden, z velikimi ustnicami, z mrzličnimi očmi. Njegov pogled se izgublja v daljavo... Kje je pot, ki naj hodi po njej? Kje je cilj, ki po njem koprni tako željno, tako vroče?

Pred njim nobene ceste, nobene steze... Le pesek, brezkončen, žareč. In vendar je treba naprej, naprej. Kajti za njim je groza in smrt.

Komaj si upa pogledati nazaj v ono daljavo, kjer je prvi izmed njegovih tovarišev obležal mrtev. In drug za drugim so potem onemogli ter popadali. Videl je, kako je ugašalo njih življenje, a ni mogel pomagati, ni jih mogel rešiti. Padlo in poginilo je tudi živinče, ki je je jezdil, in gorka kri, ki jo je v naglici izpil željno, a obenem z gnusom, ni mogla ugasiti njegove žeje. Le še povečala jo je... In zdaj?...

Zapuščen, osamljen... a vendar ni sam. Korak za korakom mu sledi pošast, ki se mu reži v obraz. Kamor se obrne, gre ob njegovi strani ta strašna prikazen; kamor pogleda, jo vidi — smrt...

Potnik tava dalje, dalje, dokler ne opeša, popolnoma ne omaga. Govor mu je že zdavnaj zamrl, govoriti ne more več, kaj šele vpiti, klicati na pomoč! A kdo bi tudi slišal v tej mrtvi, brezkončni puščavi njegov klic?...

Nemo se premikajo njegove vele ustne, kakor bi hotele zaklicati eno samo, vedno isto besedo. A nobenega glasu ni od njega, akoravno misli, da vpije iz vsega grla in kliče: »Vode, vode...!«

Tam se vidi nekaj sence... Opotekajoč se, omahujoč tava proti skali, ki se dviga nad peskom. V slabi mali senci, na tem malem prostoru hoče odpočiti, se oddahniti. Tedaj zagledajo njegove oči — kup velih kosti. Tako tiho leže, a vendar govore tako glasno, strašno.

Ali je to okostje živali, ki je tu v puščavi poginila, ali morda človeka, ki je zapuščen, oslavljen napel še enkrat svoje moči, da se povzpne do te skale, odkoder bi klical na pomoč in naposled tu v samoti izdihnil? Ali pa je morda to kraj, kjer kraljuje smrt, ki si je zbrala to skalo za svoj sedež, kjer tu kraljuje in gleda z votlimi očmi ter čaka na plen?

V strahu se hoče popotnik obrniti, oditi, toda manjka mu moči. Zdihovaje pade na kolena. Udirajo se mu v vroči pesek, in na skalo naslonjen grabi s trudnimi rokami po plašču...

Solnce pripeka, trese se zrak in miglja, nemo izginja ura za uro.

Potnik še vedno sloni ob skali, tiho, mirno, ne da bi se ganil. Nobenega znamenja življenja ni več v njegovih udih. In vendar še bije njegovo srce, še mu teče kri po žilah. Že ob ugašanju dihanja in življenja mu rojé v zmedeni blodnji čudne misli, v živi domišljiji kakor v sanjah si predstavlja in upa na rešitev.

Zdi se mu, da se razgrinja pred njim lepo zelen, cvetoč vrt z mnogo-vrstnim drevjem. Že čuti prijetno pihljanje vetra. Kako dobro mu dene. Med tihim šumenjem dreves se čuje srebrnočist glas — žuborenje studentca. Potnik čuje ta glas, v duši mu vstaja novo upanje. Žejne ustnice že srkajo hladilno, mrzlo studenčnico. S tresočimi rokami zagrabí sanjalec za obleko in jo trga z života. Ne samo piti, ne samo z ustmi, z vsem telesom hoče uživati, ugašati žejo, obenem si pa tudi ohladiti vroče, razbeljeno telo...

Ah, že ta okus, ta slast, ta užitek — kaka nedopovedljiva sladkost!

Kako sladka misel, kak rajski občutek, ko stopi njegova noga v mrzlo vodo, ko se ulijejo hladilne kaplje po njegovih udih, ko se poživi vse telo, okrepcajo živci, ko mu sega voda vedno više, do prsi, do srca, do duše... Ko se nagnejo njegove ustnice in pijejo, pijejo, pijejo...

Tako sanja potnik, v sanjah omahne, gre proti rešilnemu studentcu, stegne roke — — — a sedaj? Goljufiva slika izgine v neizmerno daljavo. Dvoje steklenih oči ji sledi in gleda v nedosegljivi daljavi vodo. Najprej

kot majhno svetlo ploščo, ki pa bolj in bolj raste, se razteza, postane takorekoč potok, deroča reka, naraščajoče jezero. V neizmerno daljavo se razteza njegovo obrežje, voda se vali v šumečih valovih... Valovi se dvigajo, izhlapevajo, sitijo zrak, se gosté v dolga, široka zagrinjala, ki pokrijejo nebo, zakrijejo solnce, se nakopičijo v gostih, temnih oblakih in se podijo vedno bliže.

Tedaj na nebu nekaj zašumi, prve kaplje padejo in nato tisoč, milijon drugih, deževati začne...

Z željnimi očmi strmi potnik, z razprostrtimi rokami hoče uloviti vsako kapljo, že čuti, kako dežuje nanj, na njegove roke, na rame, na prsi, na glavo, toda nobene mokrote, nobenega hladu. »Vode, vode!« hoče vpiti z velikim glasom. Srka, sreba, čuti, kako teče voda v grlo, a nič ne ugasi njegove žeje, nič ne pogasi ognja, ki gori v njem. »Voda, voda!« doni iz njegovih prsi. Vidi in čuti, da lije dež po njegovem telesu, da šumi voda okoli njegovih nog, da šumi, vrši, kipi in narašča. Že je vsa puščava izpremenjena v morje z grmečimi valovi, ki se dvigajo in spet padajo, se zaganjajo drug v drugega in se odbijajo, a še vedno kliče sanjač in vpije v nenasičenem poželenju in neugasljivi žeji: »Vode, vode!«

Valovi šume in pljuskuje, se vzdigujejo in nosijo potnika, tako da plava sanjač po valovih in brzi dalje v neskončno daljavo. Njegove sanje se utope v valovih, polagoma se vseli v njegove ude tih mir, ustnice ima odprte, in vsa ta voda se neprestano šumljajoče izliva v njegovo osušeno grlo, v njegova koprneča usta... Vode mu prinašajo konec, povzročajo smrt, on to čuti, a vseeno pije, pije dalje, z vsakim požirkom čuti, da ugaša njegova žeja, se hladi v telesu ogenj, ki ga muči. To umiranje v pitju mu je slast, mu je sladkost ta — smrt...

* * *

Solnce zahaja. Zadnje rdeče žarke pošilja v puščavo ter tone v daljavi. V puščavi nastopi noč. Zvezde zablische. Noč pa privabi divjo zver, ki se tiho priplazi, da si poišče plen...

Janko Polák:

Dvojna bol.

Kaj je tebi, dete drobno,
da imaš oko rosnó?
Ali slutiš, da tvoj atek
nekaj nosi prav težkó?

Ali slutiš, da bijó me,
ne vedó pa nič, zakaj?...
Oh, ne vzdihaj, dete moje —
prvič ni ne zadnjič zdaj.

Ivan Langerholz:

Na Šmarno goro!

Pozimi je bilo. Krivec in sneg sta se stepla, burja jima je pa pomagala. To je bil boj!

V šolo so prišli le najbolj pogumni otroci. In prav takrat je pošta prinesla »Vrtec«. V »Vrtcu« smo pa brali povest profesorja Silvestra o dveh zasutih mestih. Poslušali smo, kakšna je tista skrivnostna gora Vezuv, ki je pri vrhu odprta, skozi luknjo pa silita ogenj in dim na dan.

Kaj takega še nismo videli; saj še slišali nismo o takih gorah. V šoli smo si ogledali kos lave, ki je shranjena v šolski zbirki. Zvedeli smo tudi, da je Vezuv (1301 m) skoro za sto metrov nižji kakor naš Kropivnik (1389 m) in Mladi vrh (1370 m), naša bližnja sosedka.

Pa je kar završalo: »Pojdimo pogledat tisti hrib! Kar pojdimo!«

In res bi bili šli, ko bi se ne bili zbal troškov. Troški so pa nam kar zaprli sapo in vzeli pogum. Zakaj tisočakov res ne premoremo.

Za odškodnino smo pa tedaj sklenili, da gremo na Šmarno goro.

In šli smo, ko se je približalo toplo poletje. Komaj pa smo zapustili dom, je pričelo doma deževati, kakor bi lilo iz škafa. In skoraj ves dan je deževalo. Doma namreč! Mi pa — ne boste verjeli — smo pa imeli skoro ves dan solnce. In ko smo se zvečer vračali na svoje domove, je tudi že domače gore obsevala solčna svetloba.

Prvo čudo, ki smo je videli, je bil neki deček. Na kolesu — biciklu — se je peljal v šolo. Slišite, kaj takega pa še ne! Vsaj pri nas to ni mogoče. Kdo bo nam zameril, če smo se ustavili in gledali tega učenčka kakor prikazen iz devete dežele. On pa nas. In to mu je prineslo nesrečo. Zavozil je vstran, pa se je prekucnil. Malo je bil jezen, to se mu je videlo na obrazu, malo ga je bilo pa sram. Pobral se je, zlezal na kolo in se odpeljal dalje.

Nas je pa ta prikazen toliko premotila, da smo skoro pozabili na Savo, ki pada v Medvodah vsa ponosita po skalah v globino in mimo grede vsakega človeka malo poškropi. Vsa ta jeza izhaja menda odtod, ker so ljudje v Medvodah zajeli Savo in jo primorali, da mora pomagati pri izdelovanju papirja.

Hodili smo še dosti dobro; samo parkrat bi bili kmalu zašli. Gledali smo potem, kje je pot zaznamovana z rdečo barvo, pa smo zadeli vselej pravo pot. Takrat smo spoznali, da ni imel prav tisti učenec, ki se je doma jezil: »Čemu pa mažejo naše drevje z rdečo barvo? Saj pri nas vsak sam ve, kje je prava pot.« Doma že veš, a če prideš malo od doma, te pa hitro zapusti te vrste učenost. Zato smo pa sklenili, da bomo vedno hvaležni »Slovenskemu planinskemu društvu«, ki je tudi za nas zaznamovalo pot na Šmarno goro.

Vročje nam je bilo, ko smo prišli na vrh gore. Malo smo se pohladili, potem smo pa šli k sveti maši. Po sveti maši smo si pa ogledali krasno poslikano šmarnogorsko cerkev. Ali je lepa! Takoj smo spoznali, kaj pomenijo slike. Nad velikim oltarjem je Marija brezmadežna, Marijino oznanjenje in Marijina zaroka. Na cerkvenem stropu pa je prekrasna slika Marijinega vnebovzetja. Nad orgljami smo zagledali naslikane trume romarjev v narodnih nošah. Še to povejmo: te slike je naslikal umetnik Matej Langus, doma iz Kamne gorice.

Zunaj cerkve smo se zatopili najprvo v zgodovinske spomine. Šmarnogorska cerkev je močno obzidana. To nam pove, da je bil pri tej cerkvi nekdanj tabor. Sem so pribežali ljudje iz bližnje okolice, ko je naznanila goreča grmada na drugem vrhu Šmarne gore strašno novico: »Turek se bliža!« Koliko trpljenja, koliko solz, koliko goreče molitve in neomahljivega zaupanja na pomoč božjo; pa tudi koliko junaštva so gledali ti taborski in cerkveni zidovi na Šmarni gori!

Šli smo tudi v zvonik. V njem smo videli gnusobo razdejanja po svetovni vojski; samo mali zvon je še visel v zvoniku in žaloval po svojih tovariših. Vlit je bil leta 1467. Kar zelen je od same starosti.

Zunaj taborskega obzidja pa smo imeli prelep razgled po širni okolici. Od tam vidiš štiri mesta: Ljubljano, Kamnik, Kranj in Škofjo Loko. Sava teče skoro pod našimi nogami. In pa naše ponosne gore gorenjske, pa zeleni griči dolenski: kdo bi jih ne občudoval, od koderkoli jih zagledaš! Le proti ubogi Notranjski smo gledali bolj z žalostnimi očmi. Zakaj tam v daljavi — tam gospodari tujec nad našim narodom in nima z njim usmiljenja. Ubogi otroci, ki v šoli ne smejo slovenski govoriti! To so na svetu ljudje hudobni!

Še krompirjeva juha nam ni šla ob tem spominu tako v slast, kakor bi nam bila morala. Preveč so se nam smilili ubogi notranjski otročiči.

S Šmarne gore smo šli proti št. Vidu. Že z gore smo videli sredi polja velikansko stavbo. »To so škofovi zavodi,« so nam povedali. Ker smo imeli dovolj časa, smo si jih šli ogledat.

To vam je hiša! Nismo verjeli, ko so nam doma pravili, da je ta hiša tako velika, da bi se sami lahko izgubili v njenih prostorih. Pa bi se bili res, ko bi ne bili gospodje v zavodih tako dobri — mladine so imeli namreč itak zadosti — da so nam pravi čas pokazali, kje se pride iz hiše na prosto. Saj ima ta hiša kar 410 vrat in 880 oken. Za njeno zidanje se je porabilo 5 in pol milijona komadov opeke.

V zavodih so nam pokazali tamošnji gospodje veliko dvorano za predstave. Videli smo tudi celo vrsto strojev: za pranje, za peko, za kurjavo. Ogledali smo si prostore, kjer bivajo dijaki med učenjem; videli smo, kam hodijo dijaki k sveti maši. Na prostranem dvorišču smo dobili dijake ravno pri igri. Žogo so bili; nekateri naših so pa mislili, da mečejo pomarančo. Kaj se hoče: v hribih še ne poznamo takih iger. Pa bi se nam žoga tudi prehitro izgubila in odletela sam večni Bog vé, kam.

Veste pa, kaj nam je bilo najbolj všeč v zavodih? Ne uganete! Tista soba, kjer imajo vse polno živali, ptičev, rib in take šare. Vse živali so seveda mrtve, pa so videti, kakor bi bile žive. To smo jih gledali!

Vso pot proti domu smo potem ugibali, kdo zna te živali tako lepo nabasati in urediti. Neki radovednež je celo hotel poizvedeti, kdo sme pojesti meso takih živali, ki jih potem nabašejo. Če ga sme tisti, ki živali nabaše, ni spak, da bi se še on tega rokodelstva ne lotil.

»Ja, kaj pa dihurje, mačke in kuščarje?« so pomišljali drugi.

Računali smo tudi v mislih, koliko žaganja je treba za enega zajca, koliko za eno srno, koliko za jelena. Toliko časa smo premišljali, da smo prišli do slona. Kaj menite vi, koliko voz žaganja bi bilo treba, da bi nabasali enega slona? Mi tega vprašanja nismo rešili, pač pa smo že v duhu gledali, kako bi slona nabasali. Ali bi bilo treba odra? Z jerbasom bi nam donašali žaganje, s kolom bi ga pa tlačili. Nazadnje bi oder podrli, in pred nami bi stal lepo nabasan slon. Ali bi ne bilo to nekaj zabavnega?

Med takim in podobnim ugibanjem smo prišli z nočjo vred na svoje domove. Takrat so se pa domači oddahnili, ko so zvedeli, da je bil dež. samo doma, tam pa, kjer smo bili mi, je pa sijalo ljubo solnce.

J. G.:

V jeseni.

Tiho čez polje zeleno
pesem težka je zavela,
in tak mirna prej poljana
v strahu vsa je zadrhtela . . .

Milo plaka vsa poljana,
in nebo temno razpeto
ji pošilja drobnih kapljic —
svetlih biserov nešteto.

Strésnile so se cvetice,
cvetje svoje pripognile
in v trepetu pred poginom
grenke solze potočile.

In pri tem pogledu tožnem
v dušo lega mi tesnoba,
bridka žalost me objema:
spet korak sam bliže groba.

Na kopišču.

Sredi gozda smo. Toda, prijatelji, vi bledite in korak vam zastaja? Zagledali ste pred seboj napol podrto, iz neobtesanih hlodov narejeno kočo in v njej nekaj drobnega oglja. Zraven nje pa še manjšo kočo: za silo je skupaj zbita in pokrita s smrekovim lubjem. Okroginokrog pa množine razžaganega in razcepljenega lesa.

Za božjo voljo! Ali smo še v Evropi, še med Slovenci? Ali ni to znabiti kočja divjih Indijancev sredi daljne Amerike? Ali ne bo zdajpzdaj pogledal iz kočje mož-rdečekožec? Zažvižgal bo na prste, in pritekli bodo od vseh strani njegovi rojaki. In potem — kaj z nami?

Prijatelji! Vidí se vam, da ste prebiralí divje indijanske povesti. Ne bojte se! Ta kočja je le koparjevo stanovanje. V oni večji pa ima shranjeno oglje, ki ga bo kmalu rabil.

Le poglejte! Tam sredi drv se nekaj giblje. Človek je. Prav pravi pristen Evropejec. Še več: Slovenec je z dušo in telesom. To je naš kopar Jurij. Kar nagovorimo ga!

»Oče, kaj pa delate?«

Vidíte ga, se že obrača. Pipico je potegnil iz ust, malo je popljunil v stran, pa počasi, v zategnjenih glasovih nam odgovarja: »Kogá? Kópó postavljám.«

Na sredo je zasadil tri smrekulje.¹ Približno tri metre so dolge. Na debelejšem koncu jih je kopar malo priostril in zabil v zemljo tako, da je prostor med njimi podoben trikotniku. V višavi, nekako 2·5 m visoko, je pa z žico pritrdil leskov obroč. Zdaj pa prislanja okrog teh smrekovih kolov poleno za polenom. V začetku gre hitro naokrog, čimbolj pa se oddaljuje od smrekulj, tembolj prihaja počasi naokrog.

Prvi sklad stoji na zemlji, nanj naloži še enega, le redkokrat še drugega. Polena naklada tako, da pridejo debelejša bolj v sredo, drobiž pa okrog kraja. Klo je kopa postavljena, jo kopar z mojsterskim očesom pregleda. Med poleni ne sme biti prevelikih lukenj. Zato razcepi in razseka več polen na manjše konce in jih znosi na vrh kope, da z njimi površje kolikortoliko zadela.

Samo na sredi, kjer stoje smrekovi koli — strženice jim pravi kopar, — je luknja odprta.

V dveh do treh dneh bo kopa postavljena. Čez dva dni bomo pa spet prišli, da obiščemo koparja Jurija v njegovi bajti.

* * *

Kopa že stoji. Na njej pa Jurij nekaj poravnava. Nanosil je nanjo listja in druge take zmesi, in to poravnava, da bo kopa na vrhu lepo zaokrožena. Nato bo vzel sekiro in začel obsekavati smreke.

¹ Tako nazivajo v selški dolini bolj drobne smreke.

Kopo mora namreč »ograsáti«. Od vrha do tal — vso mora odeti v smrekove veje. Tako gosto jo mora odeti, da ne bo mogla prst, s katero bo nazadnje kopo obsul, prodreti med drva. Ko bo vsa kopa pokrita s smrečjem, jo bo pa začel obsipati s prstjo. Kdor bo tedaj videl kopo in bi ne vedel, kaj je, bi mislil, da ima pred sabo majhen, iz lepe črne prsti narejen griček.

»Oče!«

»No, kaj pa? Ali bomo naredili za oglje?«

»Tisto ne. Oglja ne kupujemo. Ali to bi radi videli, kako boste zdaj zažgali kopo, ko je kroginkrog zasuta?«

»Aha! To bi radi videli? Jutri zjutraj pridite, navsezgodaj, pa boste videli.«

»Že dobro, oče! Pa lahko noč!«

* * *

Ko bi človek to vedel, kdaj je ta ura: navsezgodaj? Vstali smo res zarano, a »navsezgodaj« le ni bilo. Kopar Jurij že čepi vrh kope in kuri. Nabral je suhih, precej močnih bukovih vej, pa že goré, kakor da jih je polil z oljem.

»A, tako se ta reč zažge? Kar na vrhu?«

»Tisto pa ne. Dobro, da niste koparji. Vi bi še zakuriti ne znali. Sem stopite in pogledjte?«

Zlezli smo k njemu na kopo.

Ko je imel Jurij po svoji preudarnosti dovolj žerjavice, jo je začel metati v luknjo med strženice. In spet je kuril in spet metal žerjavico v žrelo.

»Zdaj mora biti pa dosti. Saj bo kpar samo gorelo,« mu pripomnimo.

»Aha! Samó pa, samó! Pa bo tudi pogorelo, če jaz ne bom krotil ognja!«

Jurij je naložil v zamazan koš drobnega oglja, kot ga je pripravil že tedaj, ko je kuhal pred tedni oglje, in ga je nesel na vrh kope in zvrnil oglje v žrelo. In nosil ga je toliko časa, da je bila luknja do vrha zamašena.

»Tako! Zdaj bo pa mir, kaj ne, oče?«

»Mir? Ali pa —! Kopa res gori — hvala Bogu! — miru pa ne bo še ne. Na vsaki dve uri bom moral nositi »braško« iz »braškalnice« in jo vsipati v žrelo tam na vrhu.«

»Braška« je zdrobljeno oglje, »braškalica« pa shramba, kjer je shranjeno oglje.

»In to bo treba delati cele tri dni. Vidite, tak mir je pri kopii.«

»Prehudo bo. Ne boste zmagali.«

»Za samega prehudo. Pa saj imam naprošenega pomočnika, Rebernikovega Joža.«

»Kaj pa, če bo vam braške zmanjkalo?«

»Nič se ne bojte! Pogledjte! Tale drobiž bom ves sesekal na drobne kosce, komaj za človeški palec dolge, in vse bom znosil na kopo. Za silo je dobro tudi listje ali žaganje. Kakor vidite, bo te tri dni, ko bo »bókala« kopa, dela dosti, še preveč. Ko bi imel človek štiri roke! Takole čez tri dni pa spet pridite, fantje! Takrat bo pa več časa, vam bom lažje kaj obrazložil.«

Odšli smo. Nismo več hoteli motiti pridnega moža. Oddaleč smo se ozirali na ta »ognjenik« v gozdu. Ognjenik? Prav zares! Še podoba ima tako kakor tisti hribi po Laškem in drugod, ki bruhajo ogenj iz sebe. Samo ta razloček je, da bruha kopa iz sebe samo dim; braško pa, ki jo vanjo vsipljejo, vso použije. Gorje pa, če bi začela bruhati plamen! Vse delo bi bilo zastonj. In plamen bi izbruhnil, če bi ga kopar sproti ne dušil z braško. Tako pa plamen ne more ven. V sredi pa se začne delati črno oglje.

* * *

Čez tri dni smo spet pri Juriju. Kopa je že precej drugačna: pri vrhu ožja, nižje doli pa toliko široka kakor preje, tako da loči zgornji del od spodnjega gosti očitien rob. In kroginkrog tega roba, približno en meter nad zemljo, so narejene za pest široke luknje. Iz njih se kadí. »Dime sem ji dal«, pravi Jurij v svoji koparski govorici. Potem smo sedli. Jurij

nam je razkladal na dolgo in na široko zgodovinc svojega koparskega delovanja. Pohvalil je kopo, da mu ta ni nagajala preveč. Ko je »bókala«, je bilo seveda obilo dela in truda; ko bo pa kuhana, bo pa dosti lepega in dobrega oglja. Ali lani o svetem Primožu! Tako mu pa še ni nobena nagajala! Reč prekvata! Kar kuhati se ni hotela po eni strani, pa ne. Ali pa tista, ki jo je Jurjevcu kuhal! O jemine! — — — Lahko bi bili cel dan poslušali o njegovih zgodah in nezgodah. A morali smo domov.

»Pa z Bogom, no! Takrat pa le še pridite, ko bomo kopo trgali.«

»Kdaj pa bo to?«

»Zdaj še ne vem povedati. Kadar se bo kopa tako polegla, da bo rob čisto izginil, takrat bo prigorela do tal. Bom vam že vednost dal.«

* * *

Čakali smo »vednosti«, in res nas Jurij ni pozabil.

Da bi te vse trikrat! Kdo sta pa ta dva moža, ki sta danes pri kopil Črna kot zamorca! In kako se jima svetijo oči!

»No, le sèm, zaspanci, le sèm! Malo pozni ste že.«

Torej vendarle res; Kopar Jurij in Rebernikov Joža!

»Zdaj pa le pogledjte! Predvčerajšnjim je nehala goreti. A vsaj eno noč mora biti presledka, da se kopa malo pohladi. — Joža, naprej!«

In šla sta kroginkrog kope. Jurij je trgal kos za kosom iz kope. Pa ne z rokami! Joža pa je hodil za njim in kopo spet zasipal nazaj. Bog varuj, da bi dobil ogenj moč! Zgorela bi kopa in z njo vred lepi denarci. Ko sta prišla naokrog, sta pregledala oglje. Če sta opazila, da se je kje malo pokadilo — znamenje, da je oglje še živo — sta ga brž polila z vodo in ga pogasila. Potem pa spet ista pot in isto delo okroginkrog kope, dokler ni pripeljal Podobnikov hlapec začrnelih ogljarskih vreč. V vreče sta nabasala dobro oglje, potem pa zašila. Pa s kakšno šivanko! Ne s tako, kakor vam doma pozašijejo raztrgano obleko. Z večjo in debelejšo.

»Kaj bo pa zdaj z drobižem, ker ga ne denete v vreče? Ali ga ni škoda?«

»Ali ste kratke pameti, no! Pogledjte! Braškalica je prazna, in les za novo kopo je tudi že pripravljen. Koparji ne boste vi, že vidim, da ne. Nič vam ne gre v glavo.«

In Jurij je bil vesel, da ne bomo nikdar koparji. Joža pa še bolj. Jima vsaj zaslužka ne bomo odjedali. Še bolj je bil pa vesel, ker se je kopa tako lepo skuhala. Skoro nič ni ostalo »krbinov«. Krbini so za dobro ped dolgi kosci, ki so ostali pri tleh, če se kopa ni dobro skuhala. Niso ne oglje ne drva. Ne smeš jih dati v vreče, ampak zavreči jih moraš.

Črna ko vrag sta vršila naša koparja svoje delo. Naslednji dan so pa že prišli še drugi vozniki in odpeljali oglje na škofjeloški kolodvor. Joža in Jurij sta pa v duhu preračunavala, koliko lepega denarja bo vrgla kopa in za kaj ga bo najbolj treba, medtem sta pa pripravljala les za novo kopo.

Tatjana:

Bedni otroci.

(Iz cikla „Mrak“).

Skoraj utihnil je šum kroginkrog ...
Ob vogalu kup lačnih otrok
se še pomenkuje o hrani,
šepeče o mamici v jami,
o bratcih in sestricah, ki so živeli,
a so jim nedavno v nebesa zleteli ...
„V nebesih pri mamici, tam je lepo,
tam ni mrazu, tam je gorko —“
In zavil je gosteje mrak množico hiš,
tesneje deca stiskala drobiž
v otrplih malih pesteh,
s solzami bede v očeh ...

Bogumil Gorenjko:

Nemir.

Gora je porumenela,
cvetna trata ocvetela,
ptica že slovo je vzela.

Kam jesen, kam greš? Postoj!
Ves meglen je pogled tvoj,
kam te žene nepokoj?

„Tja dol v solnčne grem gradove,
dol na južne grem vrtove
trgat démantne sadove.“

Oj jesen, postoj, postoj,
oj jesen, naj grem s teboj,
da vsaj vidim grádič tvoj!

A jesen hiti, beži,
sliši nič, ne postoji —
v srcu mojem bol leži
in spomin na lepe dni.

Moravče.

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

10. Moravče.

(420 m, 283 prebivalcev.)

Ni je kmalu prijaznejše doline na Gorenjskem, kakor je moravska. Lepe vasice sloné ob zelenih holmih, skrite večinoma med košatim sadnim drevjem; dobro obdelane njive se vrsté s temnimi bukovimi in sivimi borovimi gozdi in logi. Po dolini teče mirna in počasna Drtijsčica, ki jo obrobļajo zeleni travniki. Iznad višjih vrhov, ki varujejo ta dol, migljajo bele cerkvice v zeleno ravnino, sredi katere stoji veličastna moravska dekanijska cerkev, ki o nji poje domača pesem:

Prelepa je moravska fara,
ki na Kranjskem nima para,
cerkev je sv. Martina,
dva rdeča turna ima.

Okrog cerkve se razvija prijazni moravški trg, ki šteje s Trznom le 283 duš.

Občina Moravče spada pod kamniško glavarstvo in pod sodnijo na Brdu. K občini spada še tudi 13 vasi in šteje vsa soseska 2090 prebivalcev.

Župnija je pa veliko večja in šteje 4721 duš. Dušno pastirstvo oskrbuje v Moravčah župnik, ki je obenem dekan moravške dekanije, z dvema duhovnima pomočnikoma. Šola v trgu je štirirazrednica in enorazredna za oddaljene kraje. Šola v Moravčah se omenja že l. 1777. Dvorazrednica je na Vrhpolju. Dobila je novo poslopje l. 1905. V zasebni hiši pa se je poučevalo od l. 1850. Šola pri sv. Trojici se je zidala l. 1893. Pri Sv. križu je pa od istega leta redna ekskurendna šola.

Razen lepe naravne lege nima trg Moravče nič posebnega na sebi; tudi trških pravic ne more pokazati, dasi uživa te od bogve kdaj. Dobro obiskovani moravški semnji so od nekdanj na glas.

V moravški župniji, v soseski Sv. križa, v vasi Zagorica na Vehovem je bil rojen slavni matematik, podpolkovnik Jurij baron Vega dné 23. marca l. 1754. Dne 26. septembra 1802 so pa mrtvega potegnili iz Donave v Nussdorfu poleg Dunaja. Kot dijak se je pisal »Veha« ali »Vecha«, v vojaški šoli se je pa začel podpisovati Vega. Na trgu pred cerkvijo ima Vega spomenik, na rojstni hiši v Zagorici pa vzdano spominsko ploščo. Na njegovem rojstnem domu živi zdaj popolnoma drug rod. Imel je Vega eno sestro, ki se je omožila preko Save na Dolenjsko. Njenega zaroda pa ni bilo mogoče dozdej izslediti.

V Kosezah pri Moravčah je bil pa rojen Ivan Vesel dné 12. septembra 1798. Umril je kot višji katedralni (finančni) svetnik v Trstu dné 26. marca 1884. Kot pesnik si je nadél ime »Koseski«, po svoji rojstni vasi. L. 1844. je prišla na svetlo njegova najboljša pesem: »Slovenija cesarju Ferdinandu«. V nji so znane besede:

Hrast se omaja in hrib — zvestoba Slovencev ne gane.

Slavo kmetu je opel v pesmi: Kdo je mar? Ko je izšla ta pesem l. 1846. v Novicah, je Slovence silno navdušila. Več pa nego izvernih pesmi je Veselovih prevodov. Povsod nastopa kot mojster dovršenih heksametrov in pentametrov in v prijetni ritmiki. Njegove pesmi so imele nekdanj velik vpliv na probujenje narodne zavesti in na duševni preporod slovenskega naroda. Oglašal se je Koseski v časopisu, ki ga je tedaj izdajal oče slovenskega naroda, Janez Bleiweis, v Novicah. Imenujejo ga slovstveniki »klasika Novic«, kar pomeni: pesnika prve vrste v tedanji dobi, ko so izhajale Novice in so prinašale že njegove prve pesmi.

Kakor je širom vojaškega sveta znan Vega, širom slovenskega literarnega sveta Koseski, tako je znana širom Slovenije Limbarska gora ali gora sv. Valentina, na katero veže verno slovensko ljudstvo legendo o sv. Valentinu in Peregrinu. Severno te gore vede široka državna Dunajska cesta iz Ljubljane v Celje. V položnem strmcu se vije po dolini Radomlje. V Lukovici pri Brdu, severozapadno od Limbarske gore, priteče v Radomljo Drtijiščica. Ob tej se razvija drtjijska, moravška dolina, ob tej vodi tudi cesta iz Lukovice do trga »Moravče«.

Ime Moravče je razlagal že učeni jezikoslovec Jernej Kopitar (1780—1844), rojen v Repnjah na Gorenjskem, ki je poznal to dolino.

Pisal je, da so imeli ob času kneza Svatopluka v tej dolini svoj tabor Moravani in tudi utrdbo proti napadom Madžarov. Svatoplukova oblast se je baje raztezala celó tako daleč. Če se pa vendar ni, so pa semkaj pobegnili Moravani pred Madžari ali pa so bili tu sem poslani v ujetništvo Moravani kot ujetniki karantanskih vojvod.

Za njim je razlagal ime Moravče še tudi drug jezikoslovec, ki se je zanimal za moravško dolino in jo je dobro poznal. Rojen je bil ta jezikoslovec v Tuhinjski dolini (Zg. Tuhinj). To je bil učeni frančiškan in profesor na gimnaziji v Novem mestu, o. Ladislav Hrovat. On ne bi bil imel nič proti razlagi Kopitarjevi, ko bi bila res oblast Moravanov segala do kranjske meje, tako pa ji že z zgodovinskega stališča ni mogel pritrditi. Nič se ne upira onim, ki menijo, da je korenska beseda »mor« lastni pridevek živalskih imen in bi »mor« pomenilo črnega vola. Ne more si pa misliti, da bi bili ljudje v tej dolini redili le črno živino, ker to ni odvisno od volje ljudi, ampak od različnih drugih vplivov. Morav — pravi — nahajamo pri vseh Slovanih čudo veliko. Imajo besedo Moravci, Srbi, in kar jih je vmes. Imajo jo celo Nemci, a so jo povzeli od Slovanov (March). Morava je občno ime in pomenja kraj, kjer se zbira voda po travnikih, po ravnini, ter dela potoke. Tako je tudi tukaj. Dolina je prostorna in ob deževju polna jarkov in luž. Vse se napolni in ob deževju steka v skupni jarek, ki drči naprej.¹ Moravška dolina je res kakor velika skleda, polna vode, in ima le malo odtoka. Zato je ravnina zelo mokra in ob deževju takoj prenapolnjena z vodo. Še bolj pa je zaostajala voda v tej dolini v stari dobi, ko si Sava še ni bila vrezala v živo skalo pod Zalogom tiste ozke in globoke struge, po kateri je potegnila za seboj neizmerno vodovje, ki je zalivalo prostrano gorenjsko kotlino. Bilo je tedaj tudi res pravo močvirje, močvara (das Moor). Pa bodi temu kakorkoli! Zdaj je moravška dolina lepa in prijetna; kako so pa prišle Moravče do tega imena, o tem naj ugibajo in se prepirajo jezikoslovci ali komur se ljubi. Mi se ozrimo po zgodovinskem opisu Moravč in okolice.

Mimo moravške doline je držala rimska cesta, ki je vezala Emono (Ljubljano) s Celejo (Celjem). Ta cesta je imela na Kranjskem postaje: Mengeš (Ad quartodecimo), Gradišče pri Podpeči (Ad Publicanos) in na Trojanah (pri Sv. Ožbaltu ali Šent Gothardu) postajo Adraus.² Po tej cesti so se nekoč pomikale na mejo rimskega cesarstva vojaške legije, pa tudi rimski izseljenci, ki so iskali po naših krajih ugodnih mest za naselitev. Veliko jim je bilo ležeče na tem, kakšen je bil svet na zunaj; li ugoden za trajno prebivanje ali ne? Nič manj, ampak še veliko več jim je bilo ležeče na tem, kakšen je svet od znotraj. Pregledali so, li ni na novi zemlji skritih zakladov? Niso pa mislili na take zaklade, kakršne so zakopali ljudje v zemljo iz strahu pred tatovi, ampak iskali so, kam so skrili — tako so rekli — naravne zaklade zemljanom nevoščljivi bogovi. Iskali so rude, take ali take, vsaka bi jim bila všeč. In zraven željâ po teh

¹ Prim.: Danica 1863. 10. Dom in Svet 1891. 224.

² Müllner, Emona 203.

skritih zakladih je gnala Rimljan³, da so preiskali ne samo kožo, ampak tudi drob in kosti moravškega sveta. Učenjaki imajo dandanes dokaze, da so kopali že Rimljani v moravški dolini svinčeno rudo, in sicer v Škofskem hribu, kjer so imeli dva svinčena rudnika.³ Na Vačah so staknili železno rudo. So li prišli ti ogledniki od Moravč, od koder drži na Vače cesta, ali od drugod — o tem se učenjaki še niso sporazumeli.

Slovenci, ki so prišli v to dolino precej pozneje za Rimljani (po 568.?), se kot poljedelski narod niso radi pečali z rudarstvom. Stari rudniki so bili že zdavnaj porastli. Nad njimi so pasli svojo živino, prodajali brav, kože in izdelovali sukno. Suknarstvo v moravški dolini je bilo v 17. stoletju že zelo razvito. Kmetje so s tem obrtom obogateli. Veliko podložnikov se je odkupilo od graščakov. Postalni so samostojni, in marsikateri kmet je mogel odšteti svoji hčeri več dote kakor graščak, ki je bil prej njegov gospod.⁴

Lepa moravška dolina je pa mikala tudi plemenito gospodo, da si je v dolini in po vrhovih okoli nje zgradila svoje gradove.

Najstarejši grad v moravški dolini je bil menda grad Limbarski (Lilienberg) pod cerkvijo sv. Valentina. O tem gradu pa danes ni nobene sledu več. Bil je kdaj last Limbarskih plemičev (von Lilienberg). Izmed teh se omenja l. 1156. Vitigo⁵; l. 1202. Henrik, Gebhard in Herman; l. 1263. Gebhard in Ivan; l. 1300. Nikolaj, Pirs, Seyfrid; l. 1301. Vitigo, župnik moravški in naddiakon Savinjski, l. 1419. Urh; njegova sestra Marjeta je bila omožena na Hmeljniku. Koncem 15. stoletja je rod Limbarskih izumrl. Kakor je razvidno iz raznih listin v kamniškem župnem arhivu in drugod, so bili ti Limbarski preveč grabežljivi in niso prizanašali niti podložnim ne sosedom ne cerkvam. Zadnji Limbarski je umrl nasilne smrti na pokopališču v Mekinjah. Ubili so ga trije kmetje. Že v Valvazorjevem času se ni poznal več sled, kje je stal njih grad.⁶ — Trdno so se bili ukoreninili v moravški dolini Galli, ki se omenjajo na Rožeku (Rudolfsegg) že leta 1355. Imenuje se lastnik Konrad Gall. Valvasor omenja, da je odpeljal Andreju Gallu plemič Schnitzenbaum lepo hčer Evo Barbaro siloma, ker mu je izlepa ni hotel dati v zakon. Poročil jo je skrivaj, toda zakonske sreče se ni dolgo veselil. Štirinajst dni po poroki je padel s konja in si zlomil tilnik.⁷ Pesnik je pa po narodni pripovedki ves dogodek zasukal tako: Stari Rožekar (Gall) se je poslovil od hčere in šel na Turško. V boju je bil ranjen, in Turki bi ga bili razsekali, da ga ni rešil mlad kranjski vitez. Rešitelju je Gall ponujal plačilo, a rešitelj ni maral drugega kakor njegovo hčer. Te mu pa Gall ni hotel dati v zakon. Rešitelj mu zagrozi, da ga bo zadela

³ Dimitz, I. 70.

⁴ Dimitz, G. Kr. III. 437.

⁵ Ur. u. R. B. I. 112.

⁶ Valv. XI, 341.

⁷ Valv. XI, 477.

kazen. Z njim bo namreč izumrl njegov rod. Rožekar res naglo umrje. Bil je zadnji svojega rodu. Spolnilo se je, kar mu je užaljeni snubač napovedal:

Ker v ženo mi jo nočeš dat,
razpadel bo po teb tvoj grad.⁸

Leta 1515. so uporni kmetje grad Gallov obvladali in ga močno poškodovali. V protestantski dobi so bili Galli privrženci nove vere. Tu na Moravškem so imeli svojo molivnico in grobnico. Tu so pokopavali zamrle svoje rodovine. Okoli l. 1660. je dal pokopati v tej grobnici obrist Ranft svojo soprogo luteranko. Vojaki so jo podnevi pokopali, ponoči pa grob oropali. Njih glavar, Ranft sam, je dal potem v jezi postreliti vse vojake pogrebnike.⁹ Zemljiška posest je s časom prešla med kmete. Razvalina gradu je pa zelo zarastla. Že v Valvasorjevem času je bil grad prepuščen razpadu. Bil je nekdanj močno utrjen, pa so ga Galli vendar zapustili. Njih posestva in podložniki so bili razmetani po dolini, graščaki so pa zidali drugod nove gradove: najprvo v Moravčah in koj nato v Češnjicah. Grad Moravče so zidali Galli l. 1550. Leta 1604. je kupil grad Samuel Hasiber, od katerega ga je kmalu kupil Ivan Herbert Barbo, ritmojster v Karlovcu. Leta 1680. je bil njegov lastnik Karol Valvasor¹⁰. Zdaj je tam kmečka hiša, imenovana »Čebulovna« po posestniku Čebulu.

Istega leta (1550 kakor Moravče so zidali Galli tudi grad Češnjice (Lichtenegg) na novo. Tudi ta grad, kakor Moravče, je kupil pozneje luteranec Hasiber 12. avgusta 1605. od bratov Viljema, Krištofa, Rudolfa in Seyfrida pl. Gall, in ne, kakor poroča Valvasor¹¹, l. 1612. Graščina in nekaj zemljišča ondi je bilo zadnje čase last deželnega odbora. (Konec.)

⁸ Novice 1854, 137. — ⁹ Valv. XI, 476. — ¹⁰ Valv. XI, 379. — ¹¹ Valv. XI, 341.

Janko Polák:

Uspavanka.

*Dete moje, srček zlati,
spavaj mirno in sladkó:
tebe ziblje tvoja mati,
ki te ljubi presrčnó!*

*Dete moje, srček zlati,
Bog ti pošlji sladek san!
Daj ti nočko uso prespati,
da vzbudi te šele dan.*

*Dete moje, srček zlati,
lahko noč in Bog s teboj!
Angel božji, sel krilati,
naj bo v temi varih tvoj!*

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Med.

Če ljubiš med, ne pobijaj čebel!
Kdor se čebel boji, medu ne dobi.
Ne daleč od žela ima med čebela.
Če je pik grenak, je pa med sladak.
Kdor hoče imeti med in trgati rože,
ne sme biti preobčutljive kože.

Brez potu ni medu.

Boljši žlica medu ko brenta govan.
(Istr.)

Več muh polovi medu žlica ko kisa keblica.

Med je muhe smrt.

Z medom loviš mušice in medvede.

Le med oskrbi, muhe že pridejo.

Če le med imaš, žlico že pribrnjaš.

Kjer je med, se zbirajo ose.

Ni medu brez grenkobe.

Med mlad, a vino staro.

Težko je med, kdor ga jesti mora.

Med uživaj z žličko, ne z žlico.

Sam med želodec pokvari.

Tudi medu se naveliča, komur je vsakdanja piča.

Kdor se z medom maže, ga muhe snedó.

Kdor med spravlja, si prste liže.

Posoda za med je redko sama.

Med, sladkor in rozine so veselje mladine.

Tuji med je bolj sladak.

Med na jeziku (obljubljen) ne posladká ust.

Prepovedani med je grenak.

Kupljeni med ni prav sladak.

Kdor ima medu preveč, z njim kola maže.

Kjer imajo dosti medu, ga včasih po steni mažejo.

Če leto ne dá medu, pa dá voska.

Na jeziku med, a v srcu led.

Zunaj med, znotraj žolč.

Reki:

Med imeti na jeziku.

Govori, kakor bi med mazal.

Medeno govoriti.

Za med rad imeti (vzeti).

Slovstvo.

Domači vrt. Praktičen navod, kako ga uredimo, obdelujemo in krasimo. Priredil M. Humek, višji sadjarski nadzornik v Ljubljani. Pojasnjeno z 69 podobami in dvema barvnima slikama. Broš. 48 Din, vez. 60 Din. Slovenski gošpodarski krogi so sprejeli to knjigo s posebnim veseljem, ker je knjiga res strokovnjaško sestavljena in izpolni zevajočo vrzel v naši gošpodarski literaturi. Njen pisatelj je priznan praktik, edini med Slovenci. Naj ne manjka te knjige-vodnice v nobeni slovenski hiši, ki ima kaj zanimanja za plodonosno gošpodarstvo! Dobiva se v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani in po vseh knjigar-nah.

Drobiž.

Nekdaj in sedaj. Angleški kralj I. 1233. ni spal na postelji, temveč na slamnici; postelje takrat še niso poznali. Za časa kraljice Elizabete (1558—1603) je ležala najmanj desetina Angležev še na lesenih klopeh; namesto blazine pod glavo so imeli lesene podstavke, kakor še sedaj Japonci. Spalnico angleške kraljice so nastlali vsak dan s svežim ličjem, preprog po tleh še niso imeli. Henrik VI. je pil pri zajtrku še vino; kave, čaja in čokolade še nihče ni poznal. Sladkor so kupovali v lekarnah kot zdravilo.

Zelena žaba — vremenski prerok. Mnogokje, zlasti med kmetskim ljudstvom, je zelena žaba na glasu kot dober vremenski prerok. Ponekod denejo zeleno žabo v steklenico, v katero pa vtaknejo leseno lestvico. Pravijo, da ostane vreme lepo, ako ostane žaba na dnu steklenice; ako pa pleza po lestvi navzgor, začne kmalu deževati, tako da se žaba lahko primerja z barometrom. Neki francoski profesor se je delj časa bavil s tem, je li ta ljudska domneva odgovarja resnici ali ne, in je prišel do zaključka, da je zelena žaba v srednji in severni Evropi zelo slab vremenski prerok; toda v deželah, skozi katere teče Donava in njeni pritoki, je pa naravnost izboren vremenski prerok, vsled česar se ni čuditi, da ima naše ljudstvo, ki je

gotovo dober poznavalec in opazovalec vremenskih razmer, veliko zaupanje do te živalce. Iz načina regljanja, skakanja in vsega vedenja te živalce sklepa naše kmetsko ljudstvo, ali in kdaj pride do kake vremenske izpremembe.

Mikrofon. Govorniki večkrat ne morejo tako glasno govoriti, da bi jih slišali tisočeri poslušalci. A danes je tudi ta težkoča odpravljena. Napravili so aparat, ki ga imenujejo z grško besedo mikrofon. Govornik govori v ta aparat, in posebne naprave ojačijo njegov glas na 10.000kratno navadno moč. Lahko pa tudi tako govorimo, da postavimo tak aparat n. pr. na mizo; v kakšnem drugem je pa tudi tak aparat na mizi, samo večji je in drugače opremljen — imenuje se megafon. Oba aparata zvežemo brezžično. Tako je pred dvema letoma govoril ameriški predsednik Harding 125.000 poslušalcem, ki so čuli govor več sto kilometrov proč v drugih mestih. In ko je v mikrofon kihnil, mu je 125.000 ljudi reklo: »Bog pomagaj!« in se je ta odgovor slišal gotovo na več kot 1000 km daleč. Profesorji iz New Yorka in Chicago so imeli znanstveno razpravo potom takih aparatov na več kot 1000 km daleč. In nedavno je imel angleški državnik Lloyd George svoje volivne govore potom mikrofona in se mu ni bilo treba bati, da bi ga kje zagnali ven. V Berlinu so te dni na tak način telefonirali poslušalcem celo pridigo.

Dolgost ženskih lās. Neki gospod, ki je imel dosti časa, je izračunal, koliko kilometrov lās nosi ženska na glavi — povprečno namreč. Svetli lasje so navadno bolj bujni in gosti kakor črni. Ženske, ki imajo črne lase, nosijo na glavi dolžino 70 km, toliko kot je dolga cesta od Ljubljane do Novega mesta; blondinke pa v zelo srečnih slučajih dosežejo 135 km, še enkrat toliko. Zračna črta od Ljubljane do Trsta znaša 73 km. Navadno se ženske niti ne zavedajo, kako daleč sežejo njih lasje. Dočim je svetlih las več in so bolj bujni, so pa črni lasje močnejši. Svetel las se raztrga, če privežemo nanj 68 gramov, črni las pa nosi lahko 113 gramov.

Čudeži narave. Gosenica ima 4041 mišic. — V očeh trota se nahaja okoli 14.000 majhnih ogledal. — Telo pajka sestoji iz štirih delov, ki imajo do 4000 neoboroženemu človeškemu očesu nevidnih odprtih, skozi katere se izločajo niti za pajčevino. Vse te niti se združijo nato v eno samo nit, s katero prede pajek svojo pajčevino, tako da je ta umotvor sestavljen iz 4000 posameznih nitk. Zoolog Lenwenhoch je opazoval skozi mikroskop pajke, ki niso bili večji od peščenege zrna in ki so predli tako tenke niti, da je njihovo število 4000 doseglo šele debelino človeškega lasu.

Lístnica uredništva.

Ivanko: Samó zadnjo vrstico v utehu pesniku:

Pa vendar se tolašimo,
Da enkrat vsi umreti moremo,
Pa sveta vera nas uči,
Da vidimo se spet nad zvezdami.

Tako so mislili že tudi drugi. — **Z. Z. v Ž.:** Mihče je res kajon — kakor pravite. Vendar za knjigo še pre malo premeten. — **Vanin:** Hvala! Bomo skušali porabiti. — **Zaplaški:** Dejanje samo je za pesnitev preskromno. Talent pa imate. — **C. F.:** To je še zelo preprosta poezija:

Ančka mala	Punčka v zibelki
zazibala	je spala
svojo punčko	kakor angelček
je lepo.	sladko.

Konec.

V. Š.: Je navadna šolska naloga. Zato oprostite. — **R. Kr. v C.:** Vse dobro Roziki in Reziki, toda — i. t. d. — **Tinka:** Bi lahko napisali kaj dčji bolj razumljivega? Mimo megljenih refleksij gre otrok brzo dalje. — **A. Z.:** »Slovo in naročilo?« Preveč nanje spominja. — **Rosana:** Oj, oj, oj! Takó opeti pomlad!

Raduj se in veseli,
otrok ti moj predragi.
Saj je pomlad v deželi
in ž njo vsi njeni drugi(!).

Mar je mogoč še lepši čas,
kot ravno je pomlad.
Saj bo sedaj pri nas
prelepa ta pomlad.

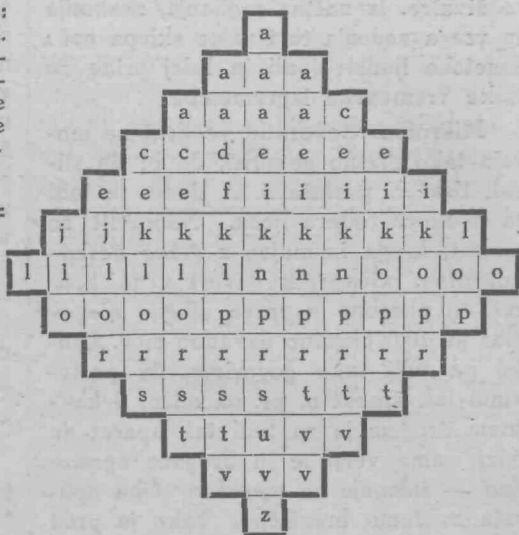
Tako pa res ne smete nikoli več! — **Milin M.:** Še nismo vseh prečitali. Toda, če so vse take, kot je pričetek »Križarske vojne« (1000—1300):

Mohamedanci Turčini,
Sedžuki Turčini,

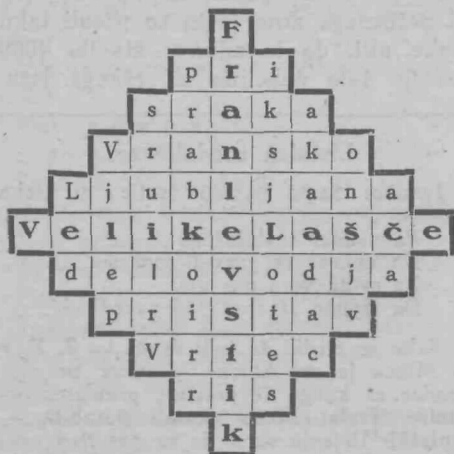
oj, vera kriva
ljudem srce razriva —

potem se Vaše poezije Bog usmili! — B. S. v L.: Lepo, da ste rešili čebelico! A bržkone Vam je kmalu umrla. — Iv. N. pri B.: Preberite, kaj smo gori povedali Rosani. Primerite z njeno — svojo pomlad! Znamke na razpolago. — Ljubomir Vohrš: Ko izkipi, zna postati iz tega divjega mošta še plemenit napoj. — G. K. Š.: Čuje se to že lepo, čitalo bi se pa slabše. Če ni prav dobro, rajši ne.

Demant.

Rešitev demanta v 7.—8. številki.

a) Fran Levstik, b) Velike Lašče.

V tem demantu moraš dobiti sledeče pomene: Soglasnik, velika krivica, riba, strah otrok, pridevek svetnika z imenom Janez, leta po zraku, — —, apostol Afrike, ptica, polotok Severne Amerike, bodeča stvar, človeški čut, soglasnik.

Po sredi navzdol in počez dobiš naslov mladinske knjige, ki jo je spisal pisatelj Ksaver Meško.

Rešitev rebusa v 7.—8. številki.

Majhna ptica prepelica, pa upeha konja in junaka.

Popravek.

V zadnji dvoštevilki str. 74, vrstica 7 od zdolaj čitaj mesto »poprej, preden« — »poprej ko (nego)«.

Rebus.

(Rešitev in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 14 dni po izidu lista — v prihodnji številki.)